

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Kristiina Suigusaar

Hiina kaubandusotsuste mõjutatus Tiibetiga seonduvast poliitlisest konfliktist

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Raul Toomla, PhD

2016

Sisukord	
Sissejuhatus	3
Taust	4
Teoreetiline raamistik.....	6
Metodoloogia	13
Ajaraam	13
Riikide valik ja toetuse avaldamine	14
Andmed	17
Analüüs	24
Kokkuvõte	27
Kasutatud kirjandus.....	29

Sissejuhatus

Hiina ja Tiibeti probleem on siiani kestev poliitiline protsess. Tiibeti eksilvalitsus teeb ränka tööd, et ülejäänud maailm ei unustaks Hiina okupatsiooni Tiibetis ning ühe rahvuse probleem ei kaoks inimeste teadvusest. Samal ajal ei soovi Hiina Tiibeti iseseisvust ega ka ülejäänud maailma pilke.

Tiibetiga toimuv ei ole alates 2008. aastast enam vaid Hiina siseasi. Tänu tiibetlaste ulatustlikele protestidele pälvis tol aastal Tiibetis toimunu kogu ülejäänud maailma tähelepanu. Sellega seoses hakati kahtluse alla seadma Hiina poolset inimõiguste järgimist ja seda, kas Tiibet peaks alluma Hiina võimule. Hiina ei suhtunud aga teiste riikide kriitkasse ja Tiibeti poolehoidu hästi ning ähvardas mitmeid riike korduvalt kaubandussuhete katkestamisega, juhul kui Tiibetile toetust avaldatatakse.

Käesoleva uurimuse eesmärgiks ongi leida vastus küsimusele: kas Hiina on muutnud oma kaubandussuhteid riikidega, kes on avalikult Tiibetile toetust avaldanud, ning selle põhjal järeldada, kas Hiina mõjutab oma kaubandussuhteid ajendatult Tiibetiga seonduvast poliitilisest konfliktist.

Selleks, et vastuseid saada, vaatlen ma Hiina kaubandussuhteid Tiibetile toetust avaldanud riikidega aastatel 2002-2014. Esmalt avan ma Tiibeti ja Hiina probleemi tausta. Seejärel vaatlen teoreetilist raamistikku, mis keskendub kaubanduse ja poliitika omavahelisele seotusele. Peale teooria käsitlemist põhjendan metodoloogias oma ajaraami ning toetust avaldanud riikide valikut, samuti tutvustan töös käsitletavaid andmeid. Andmete põhjal kirjutan omapoolse analüüsi ning järeldan, kas Hiina on teinud kaubandusotsuseid ajendatult Tiibetiga probleemiga kaasnenud konfliktist teiste riikidega.

Taust

Antud uurimus keskendub küll Hiina kaubandussuhete poliitilisele mõjutatusele, kuid sellegipoolest soovin ma lühidalt seletada, miks Tiibet Hiinat üldsegi ärritab. Taust on oluline, et mõista probleemi dünaamikat ning aru saada ka Hiina motivatsioonist teha otsuseid Tiibeti probleemil põhinevana.

Hartnett (2013: 284) toob välja, et Hiina näeb Tiibetit kui lahutamatu osa emamaast, samal ajal kui Tiibet näeb Hiina võimu kui sõjaväelist okupatsiooni (Hartnett 2013). Lisaks räägib autor kolmest peamisest Hiina lähenemisest Tiibetile, millest kahte käsitlen allpool, sest need vaated on olulised antud uurimuses Hiina käitumise mõistmiseks.

Esiteks, räägib Hartnett (2013: 288), Hiina näeb ning maalib ka ülejäänud maailmale Tiibetist pildi kui feodaalsest tagamaast, mis vajab vabastamist budismist, et ta saaks ühineda suure ja võimsa kommunistliku tulevikuga. Alates hetkest, kui punane armee Tiibetisse suundus, on Hiina alati kirjeldanud armee tegusid osana rahumeelsest Tiibeti vabastamisest (Hartnett 2013). Sellest ka Hiina nõrdimus, kui Tiibeti probleem rahvusvahelisele meediamaastikule jõudis ning ülejäänud maailm tegelikku olukorda tajus. Siiani maha müüdnud lugu ei olnud enam usutav ning Hiina maine kahjustus tugevalt.

Teiseks, lisab Hartnett (2013: 288), on Hiina jaoks Tiibet kui pehme auk piiri ääres, kust kaudu välised jõud on üritanud emamaad rünnata. Seetõttu loeb Hiina Tiibeti vallutamist patriootlikuks kohustuseks, millega tõrjutakse Hiinast eemale agressiivsed imperialistlikud jõud. Partei meelest on kõik alates Mongoli Khaanidest, Briti impeeriumist, kahepalgelisest post-koloniaalsest Indiast kuni külma sõja ajal salaplaane pidanud jänkideni koos kõigi rahvusvaheliste valitsusväliste organisatsioonidega seotud Dalai-laamaga. Hiina Riiginõukogu Informatsiooniministri Zhao Qizhengi sõnul tahab Dalai-laama Hiina riiki läänestada ning lõhestada, luues sidemeid väliste jõududega (Hartnett 2013). Sellist suhtumist mõista ning meeles pidada on oluline, sest see annab aimu, kuidas Hiina vaatlleb riike, kes teevad koostööd Tiibeti ja Dalai-laamaga. Ka see on üks mõjutajatest, miks Hiina võib oma kaubandusotsuseid muuta seoses riikidega, kes on avaldanud toetust Tiibetile.

On selge, et Hiina Kommunistliku Partei jaoks on igasugune vabaduse ja iseseisvuse taotlus Tiibeti poolt vastuvõetamatu. Ülalmainitud lähenemised näitavad Hiina suhtumist Tiibeti probleemi, seda kuidas oma tegusid õigustatakse nii enda rahva kui ka ülejäänud maailma

silmis ning kui kategooriliselt ollakse Dalai-laama liikumise vastu. Kõik Dalai-laamaga seotud riigid ning isikud saavad sarnase suhtumise osaliseks. Selle info taustal on käesoleva uurimuse peamiseks eesmärgiks saada teada, kas Hiina vägagi järsud poliitlised vaated Dalai-laamale ja Tiibetile mõjutavad Hiina kaubandusotsuseid seoses riikidega, kes on toetust avaldanud Tiibetile ja Dalai-laamale.

Teoreetiline raamistik

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on eelkõige mõista, kas Tiibeti probleemist tulenev poliitika mõjutab Hiina kaubandussuhteid. Selleks aga tuleb eelnevalt mõista teooriat kaubanduse ja selle poliitikast mõjutatuse kohta. Tagamaks kahepoolne probleemi käsitus vaatlen ma esmalt, kuidas poliitika võib kaubandust mõjutada ning teiseks, kuidas kaubandus ei pruugi olla poliitikast mõjutatud. Lisaks viin ma teooria Hiina konteksti, analüüsides Hiina võimalusi ja motivatsiooni vastavalt teooriale teha kaubanduslikke otsuseid poliitikast tulenevalt.

Pollins (1989: 738) arwab, et kaubandusvoolud on mõjutatud sotsiaaltegurite otsuste poolt kõikidel tasanditel, indiviididest kuni huvigruppideni ja rahvusriikideni. Diplomaatiline kliima ja muutused poliitilistes tingimustes sisenevad nendesse otsustesse mitmel kujul ning erinevatel viisidel. Kriteeriumite rohkus muudab ühtse mudeli, millega analüüsida, kas kaubandussuhted on poliitiliste faktorite poolt mõjutatud, leidmise raskeks. Autori järgi kasutavad importijad oma otsustes tulu maksimaliseerimise loogikat. Selle põhjal pakub ta välja ka lihtsa mudeli, kus kaubanduses võetakse lisaks hinnale ja kauba kvaliteedile arvesse ka kauba päritolu ning importija ja eksportija riigi poliitilist suhet, et kindlustada kaubandussuhete jätkusuutlikkus ja tulu maksimum (Pollins 1989: 738).

Poliitilise mõju avaldamiseks kaubanduses on kaks võimalust. Esimeseks on otsene mõju, ehk see, kui riik otsustab olenevalt poliitilisest seisust kasutada oma mõjuvõimu kaubanduse üle ning selle kaudu teisi riike mõjutada. Teiseks on kaudne mõju, ehk kui poliitilised tegurid mõjutavad riikide kaubanduses osalevate eraettevõtjate otsuseid. Morrow et al. (1998: 650) kirjeldavad kaudset poliitilist mõjutatust kui olukorda, kus poliitilise konflikti puhul hakkavad kummagi riigi eraettevõtjad hindama oma riske ümber seoses riigiga, kellega ollakse konfliktis. Kardetakse, et poliitilised tegurid võivad kaubandust segama hakata. Mida suurem on konflikti oht, seda enam peab kaubandusest tulev tulu seda riski kompenseerima. Juhul, kui sõja tekkimise risk, mis on suurim kaubanduse mõjutaja, tundub eraettevõtjatele reaalne, jätkavad vaid suurimat tulu teenivad kaubandusettevõtted, sest nende puhul on risk õigustatud. Väiksemad ettevõtted ei saa seda riski endale aga lubada (Morrow, Siverson, Tabares 1998).

Lisaks suurele rahalisele riskile tuleb mängu ka nõ. inimlikum faktor, ehk siis eraettevõtjad teevad moraalsetel alustel rohkem äri riikidega, kes neile meeldivad. Meeldivad paistavad riigid, kellega ollakse ka poliitiliselt heades suhetes. Lisaks peavad ettevõtjad arvestama ka tarbija nõudlusega, mis omakorda oleneb eelpool mainitud moraalsest kallutatusest. Pollinsi (1989: 740) järgi on lihtsaim teooriat mõista sellisena: tarbijad võivad tahta näidata head tahet ja solidaarsust neile, keda peavad sõbraks, samal ajal karistades ja vältides neid, keda peavad vaenlasteks. Eriti kehtib selline põhimõte, kui tooteid identifitseeritakse nende päritolumaa järgi. Dixon ja Moon (1993: 10) toovad näiteks Coca-Cola, millega käivad tahes tahtmatult kaasas Ameerika Ühendriigid (USA). Nõudlus USA toodete järgi on aga suurem nendes riikides, kus respekt USA vastu on kõrgeim. Nendes ühiskondades on tõenäoliselt USA-ga sarnased poliitilised vaated, ehk siis demokraatia ning välispoliitiline orientatsioon, mis pole lihtsalt sõbralik USA-ga, vaid häälestatud sarnaselt USA-le globaalsetele probleemidele. Nii riigid kui eraettevõtjad tunnevad end kindlamalt, kui kaubitsetakse sarnaste riikidega, sest siis on poliitliste segajate määr minimaalne ning poliitiline kontekst stabiilne (Dixon, Moon 1993). Pollins (1989: 740-741) lisab, et importija võib vältida suhete loomist müüjaga, kui teab, et suhteid võib lõhkuda kummagi riigi valitsus, tehes seda poliitilise manöövrina. Poliitilised faktorid peegeldavad väga tavalisi turvalisusega seotud muresid, nagu sõbra toetamine, vaenlase karistamine ja riski minimaliseerimine (Pollins 1989).

Eelnevalt mainitud lähenemised peegeldavad seda, kuidas eraettevõtjate otsused võivad olla mõjutatud riigi poliitikast. See on oluline osa, mida tuleb arvestada, kui vaadelda Hiina kaubandussuhete muutmist. Kõik otsused ei pruugi olla tulnud riigi tasandilt.

Samas tuleb vaadelda ka viise, kuidas riik võib suunata ja kontrollida oma poliitilisi suhteid teiste riikidega läbi kaubanduse. Gowa ja Mansfieldi (1993: 408) sõnul kaasneb kaubandusega riikide võimu küsimus. Võim on kaubanduse juurde kuuluv, sest kaubandus omab turvalisuse kõrvalprodukte. Need kõrvalproduktid tekivad, sest kaubandusest tulevad tulud on allikaks, mille kulult saab suurendada riigi kohalike ettevõtmiste efektiivsust. Näiteks, kui riik teenib kaubanduse pealt hästi, võib ta selle kasumi paigutada oma sõjaväe arendamisele, mis omakorda muudab antud riigi mõjuvõimsamaks. Kaubanduse anarhiline süsteem aga paneb kõik kaubanduses osalevad riigid olukorda, kus nad peavad jälgima nii

liitlaste kui vastaste potentsiaalset sõjaväelist jõudu. Seda seetõttu, et puudub riigiülene jõud turul ning iga riik võib oma tahtmise saavutamisel ükskõik mis hetkel kasutada sõjaväelist jõudu. Tõenäosus, et riik seda teeb, sõltub osalt riigi sõjaväelise jõu konkureerimisvõimest, mis omakorda sõltub riigi kaubanduse edukusest. Nii on kaubandus liitlasega olukord, kus turvalisus tõuseb positiivses mõttes, samas kui kaubandus vastasega annab vastasele eelise (Gowa, Mansfield 1993).

Arvestades, et Hiina peab kõiki, kes on Tiibetile või Dalai-laamale toetust avaldanud, riigivaenlaseks, on suur võimalus, et Hiina arvestab ka sõjaväelise faktoriga. Samas tuleb tõdeda, et Hiina on teistest riikidest pea jagu üle nii majanduses kui sõjaväes, eriti nendest riikidest, keda käsitlet antud uurimuses, seetõttu peab antud käsitluse suhtuma pigem kriitilisemalt.

Morrow et al. (1998: 650) räägivad samuti, kuidas poliitika võib kaubandust mõjutada. Üheks otseseks mõjutamise viisiks poliitilise konflikti ajal on majanduslikult võimekama riigi poolne kaubanduse piiramine või üleüldine peatamine nõrgema riigiga. Embargode kehtestamine on üks tugevamaid mõjutamise vahendeid riikide vahelise konflikti puhul peale sõja. Üheks näiteks saab tuua Kuuba sigari keelu USA-s, ehk USA otsus konflikti ajal kaubandussuhted katki lõigata (Morrow, Siverson, Tabares 1998).

Pollins (1989: 739) arvab samuti, et boikottide puhul on poliitiline mõjutatus selge. Aga paljudel teistel juhtudel on turvalisuse riskide mõju kaubandussuhete üle vähem avalik, kuid oluline ning mõjukas sellegipoolest. Impordi otsused on mõjutatud a) importija sihipärastest püüdlustest rakendada mõjuvõimu kauba eksportija üle nende majanduslike suhete manipuleerimise kaudu, b) üleüldine välispoliitika orientatsioon importijalt eksportijale ning c) viimased suhted eksportija ja importija vahel, ehk siis suhete sõbralikkuse tase (Pollins 1989: 739).

Pollins (1989: 739) lisab, et esimese variandi välistavad paljud majandusteadlased, uskudes, et turu pikema aja eesmärgid on tähtsamad ning majanduslike suhete manipuleerimine poliitilistel eesmärkidel või tagajärgedel on tihti juhuslik. Välispoliitika orientatsiooni mõju kohta toob Pollins (1989: 739) ühe näitena mitmest Briti- Argentiina kaubandussuhete languse pärast Falklandi- Malviinide konflikti, lisades, et kaubandus võib konfliktist olla tugevalt mõjutatud, isegi siis, kui riik ei kasuta kaubandussidemeid kui poliitilise mõju

instrumenti. Lisaks mõjutab kaubandust ka peenemal, kuid üsnagi suurel määral, üldine poliitiline kliima kahe riigi vahel. Kaubandus kasvab, kui suhted soojenevad, ning seejärel jälle väheneb, kui suhted kahe riigi vahel jahenevad, ning see protsess on pidevalt kestev. Näiteks USA ja Nõukogude liidu vahelised kaubandussuhted enne, samal ajal ja pärast 1971. aastal alanud suhete soojenemist (Detente). Riikide kaubandussuhete mõjutamiseks ei ole vaja suurt ja avatud konflikti, piisab ka üleüldisest laialdasest välispoliitika suunast antud riigi suhtes. Autori meelest on rahvusvahelistel suhetel palju mõjusid kaubandussuhetele, alustades otsestest nagu sanktsioonid, embargod, boikotid ning lõpetades vähem silmatorkavamatega, nagu diplomaatiliste suhete kliima ning selle mõju kaubandusele. Riigid kipuvad käituma nii, et kaubandus väheneb nendega, kellega on tekkinud või hakkavad tekkima poliitlised konfliktid, ning kaubandus suureneb nendega, kellega poliitiline koostöö suureneb. (Pollins 1989: 739- 741).

Hiina puhul saab rakendada enim just viimasena mainitud diplomaatiliste suhete kliimast tulenevat kaubanduse suunda. Tiibeti probleem ei ole nii suur, et sellest võiks areneda ülemaailmne sõda. Samuti ei ole Hiina kehtestanud otseselt ühtegi embagot või sanktsiooni Tiibetile toetust avaldanud riigi suhtes. Nii on poliitiline mõjutatus näha just kaubanduse tõusus või languses teatud ajavahemikul, kui probleem ilmneb. Samuti tuleb arvestada sellega, et Hiinas on autokraatia, mistõttu omab ta ka rohkem mõjuvõimu riigi kaubanduses kui demokraatlikud ja vaba turumajandusega riigid. Siit tulebki mängu järgmine faktor, riikide sarnasus valitsemisüsteemides.

Dixon ja Moon (1993: 10) väidavad, et kaubandus on suurem riikide vahel, kelle valitsemisüsteemid kohalikul tasandil on sarnased, näiteks kaubandus demokraatlike riikide vahel, ja kelle välispoliitika orientatsioonid on sarnased. Mõlema puhul on aluseks sarnasused sotsio-poliitilistes väärtustes ja perpektiivides. Sarnasus on faktor, mis on oluline nii importijale, eksportijale ning nii eksportija- kui importijariigile. Eraettevõtjatele on riikide sarnasus usalduse allikaks. Tähtsate kaubandustehingute puhul on eraettevõtjatel lihtsam usaldada partnerit, kes pärineb sarnasest keskkonnast nagu ta ise. Lisaks ollakse sarnaste rahvuste puhul ka teadlikumad erinevatest teguritest, nagu inimeste maitse, mis loob nõudluse, äritegevused, mis kasvatavad edu ja valitsuse tegevused, mis piiritlevad osasid

kaubandustegevusi ja julgustavad teisi. Sotsiaalseid sidemeid on lihtsam luua ja hoida (Dixon, Moon 1993).

Bliss ja Russett (1998: 1128) lisavad samuti, et kaubandus demokraatlike riikide vahel on tüüpiliselt suurem kui riikide vahel, kellest üks või mõlemad ei ole demokraatlikud. Demokraatlik riik tunneb end turvalisemalt kaubandussuhetes teiste demokraatiatega, samal ajal tundes suuremat ohtu autokraatiatega. Riigid tunnevad, et teiste demokraatiatega kaubeldes ei pea nad muretsema, et annavad kaubandusega oma kaubanduspartnerile eeliseid iseenda vastu. Seetõttu võivad poliitlised jõud mõjutada oma eraettevõtjaid, et nad kaupleksid riikidega, kelle puhul on risk väiksem. Samal ajal soovivad ka eraettevõtjad pigem kaubelda riikidega, kes on poliitliselt stabiilsed, et kindlustada tehinguid (Bliss, Russett 1998).

Fuchs ja Klann (2013: 164) tõdevad oma uurimuses, et Hiina ei ole ei demokraatia ega vaba turu majandusega riik, mistõttu omab Hiina oma kaubanduse üle tunduvalt suuremat mõju kui teised demokraatiad. Samuti omab autokraat suuremat mõju kaubandusvoolude üle kui demokraat, mida põhjendatakse poliitilise vastutuse puudumisega autokraatliku võimu läbiviija puhul. Lisaks mängib siinkohal rolli ka Hiina majanduse pidev kasv ning asümmeetriline tasakaal Hiina ja ta kaubanduspartnerite vahel. See tähendab, et Hiina saab nõuda poliitilist koostööd läbi kaubanduse mõjutamise (Fuchs, Klann 2013).

Lisaks võimalusele, et kaubandus on mõjutatud poliitikast, on ka võimalus, et kaubandus ei ole mõjutatud poliitikast. Maoz (2009: 225) räägib, et selle asemel, et käsitleda kaubandussuhteid kui midagi, mis on mõjutatud rahvusvahelistest suhetest ja poliitikast, saab käsitleda kaubandust kui midagi, mis mõjutab poliitikat ja rahvusvahelisi suhteid. Riigid, kes on loonud strateegilised kaubandussuhted ning sellega üksteisest sõltuvuse, on vähemtõenäolised sattuma omavahelisse poliitilisse konflikti. Koos suureneb turvatunne ja võime tõrjuda agressiooni. Liidud aitavad vähendada ebakindlust ning hallata jaotusprobleeme (Maoz 2009: 225). Oneal ja Russett (1997: 288) leiavad oma uurimuses samuti, et majanduslikult oluliste kaubandussuhetega riigid on vähem tõenäolised sattuma omavahel konflikti. Lisaks avastati, et majanduslik avatus on pöördvõrdelises seoses kahepoolsete konfliktidega. See tähendab, et riigid teavad, et sõda ühe riigiga mõjutaks tugevalt nende kaubandussuhteid teiste riikidega (Oneal, Russett 1997).

Maoz (2009: 225-226) lisab, et riigid ei soovi konflikti astuda ka nende riikidega, kellega neil ei ole otseseid kaubandussuhteid, sest teise riigiga konfliktis olles paistab riik ülejäänud kaubanduspartneritele ebakindel ja ebastabiilne. Seda vältides tekkib globaalne vastastikune sõltuvus, mis omakorda suurendab läbipaistvust, koostööd, koordinatsiooni ja usaldust erinevate riikide vahel (Maoz 2009: 225-226).

Siinkohal võib näha mõju kahte moodi. Riikide soov vältida konflikti Hiinaga seetõttu, et see muudaks nad ka teiste riikide jaoks ebasoodsaks kaubanduspartneriks, võib olla motivatsiooniks käituda rohkem Hiina nõude järgi ning mitte riskida. See annab veel enam mõjuvõimu Hiinale. Samas annab kaubandusega teiste riikide otsuste mõjutamine Hiinale võimaluse vältida liialt resoluutseid samme, mis oleksid kahjulikud ka neile endile, nagu näiteks sõda. Selle kasuks räägivad ka Gartzke, Li ja Boehmer (2001: 400) öeldes, et kaubandussuhted annavad riigile veel ühe viisi konflikti vältimiseks. Omakorda on need riigid, kellel on rohkem kui üks viis, kuidas konflikti vältida, vähem tõenäoliselt valmis kasutama kõige hävituslikumat viisi, milleks on sõda (Gartzke, Li, Boehmer 2001: 400). Copeland (1996: 6) kirjutab samuti, et kui omavahelistes kaubandussuhetes riigid näevad ette, et tihe omavaheline kaubandus jätkub ka pikemas perspektiivis, on tõenäoline, et riigid jäävad tänu kaubandusele headesse suhetesse. Samas, kui üks riik näeb, et kaubanduslikud suhted katkevad mingil põhjusel lähitulevikus, on tõenäolisem, et riik on nõus alustama sõda, et kindlustada endale hädavajaliku kauba kättesaadavust (Copeland 1996).

Davis ja Meunier (2011: 642) käsitlesid väiksemaid konflikte ning leidsid, et teooriale, kus riikidel on tugevad kaubandussuhted vaid nendega, kellega neil on poliitliselt head suhted, ei ole tõestust. Nende uurimuse tulemused näitasid hoopis kaubandussuhete suurenemist nende riikidega, kellega oldi konfliktis. Autorid leidsid, et riikidele oli konfliktide puhul vastumeelt kasutada kaubandust kui mõjutamise vahendit või üleüldse kaubandusse sekkuda, sest nad väärtustasid liialt olemasolevaid kaubandusidemeid ja reegleid. Lisaks leiti, et eraettevõtjad mõlemal pool konflikti nägid turgu kui liialt suurt ohverdust, ning hoidsid end riigi poolsest mõjutatusest kõrvale. Samas mainisid autorid, et ehk ei olnud uurimuses kasutatud konfliktid küllalt tõsised selleks, et muuta majanduslike tegurite ootusi tulevikule. Riigid ei kaalunud sõda, suhted säilisid teatud tasandil ning riigid ei sekkunud kaubandussuhetesse (Davis, Meunier 2011).

Siit saab tõmmata palju paralleele käeolevas uurimuses käsitletud Hiina probleemiga. Ka Hiina puhul ei ole tegu sõjaga ega ka ei kaalutleta sõda. Tegemist on puhtalt kaubandussuhete säilimise või mittedsäilimisega, mis sõltub riikide toetusavaldustest Tiibetile ning Hiina suhtumisest sellesse. Seetõttu on olemas suur võimalus, et Hiina puhul ei ole kaubandussuhted mõjutatud poliitikast just seetõttu, et turg oleks liialt suur ohverdus.

Metodoloogia

Ajaraam

Käesolevas uurimuses vaatlen Hiina kaubandust Tiibetile toetust avaldanud riikidega aastatel 2002-2014. Aastad, millal Hiina kaubandussuhted nende riikidega muutuda võiks, on 2008-2014.

Valisin 2008. aasta tänu sel ajal toimunud sündmustele, mis tõstsid Tiibeti probleemi rahvuvahelisele areenile. Topigal (2011: 183) kirjeldab 14. märtsil 2008 toimunud tiibetlaste ülestõusu kui suurimat väljakutset Hiina võimule alates 1950-ndatest. Hiina valitsus väitis, et 18 tsiviilisikut ja üks politseinik said surma, lisaks sai vigastada 382 tsiviilisikut. Tiibeti eksiilvalitus väidab, et surma sai 220 tiibetlast, 5600 arreteeriti või hoiti kinni, 290 mõisteti süüdi, 1294 sai vigastada, ning 1000 inimest jäi kadunuks ülestõusule järgnenud haarangul. Tagajärjed olid kaugeleulatuvad. Sündmused mitte ainult ei suurendanud kuristikku Dharamsala, Dalai-laama ja Tiibeti eksiilvalitsuse ning Pekingi vahel, vaid need mõjusid halvasti ka Hiina rahvusvahelistele suhetele. Tiibetlased said ülestõusu tõttu meedia eriauhinna, sest ületasid teadlikkuse lävepaku peaaegu kõigis TV- uudistes üle maailma. Hiina maine aga langes. Hiina poolt läbi viidud karmi haarangu tõttu muutusid samal aastal korraldatud Pekingi olümpiamängud magnetiks Tiibeti solidaarsusprotestile. Hiina süüdistas Lääne meediat Hiina vastases kallutatuses (Topigal 2008: 183-184).

2008. aastal toimunud sündmused olid plahvatusliku efektiga. Tiibet oli järsku kõneaineks kõikjal, ning paralleelselt lendas palju kriitikanooli Hiina suunas. Riigid pidid valima mingi viisi, kuidas Tiibeti probleemi korral toimida, sest selline käitumine ei saanud olla aktsepteeritav.

Topigal (2011: 194) toob välja, et nii Ameerika Kongress kui Administratsioon suurendasid oma kriitikat Hiina poliitikate kohta Tiibetis ning nõudsid dialoogi loomist. Esindajate koda võttis vastu resolutsiooni ja Senat korraldas istungi, mõlemad avaldasid tuge Tiibeti püüdlustele ning kritiseerisid Hiina poliitikaid, nõudes lisaks USA-lt spetsiifilisi samme Tiibeti toetuseks. Samas oli Ameerika toetus Tiibetile suunatud ainult kultuuri säilitamiseks, inimõiguste ja autonoomia dialoogi loomiseks. Toetus Tiibetile ei tohtinud mõjutada suuremaid probleeme nagu tollal toimunud majanduslik kriis, globaalne soojenemine ja

julgeoleku kriis, mille lahendamiseks oli USA-le tähtis teha koostööd Hiinaga (Topigal 2011: 194). See on üks põhjuseid, miks USA ei ole käesolevas uurimuses käsitletud riikide seas.

Tuleb arvestada, et Hiina oli ja on siiani tohtu majandusjõud ning jätkab oma kasvamist. Sellega arvestas ilmselt ka USA, teades, et ei ole otstarbekas liialt oma sidemeid Hiinaga rikkuda. Teiste probleemide lahendamine oli olulisem kui Tiibet.

Peale 2008. aasta proteste olid paljud riigid silmitsi küsimusega: kas seista Tiibeti eesmärkide taga ja riskida Hiinaga suhete rikkumisega? 2008 oli aasta, kus Tiibeti probleem sai laialdaselt kajastust ning paljud riigid avaldasid Tiibetile toetust, teenides sellega Hiina pahameele. Just seetõttu keskendun ka käesolevas uurimustöös ajajärgule, mis saab alguse aastaga 2008 ning vaatlen Hiina kaubandussuhteid alates 2008-2014. aastani riikidega, kes on toetanud Tiibetit. 2014 jääb vaadeldava aja viimaseks aastaks, sest see on lähim aasta, mille kohta esineb ulatuslikku ning täpset infot Hiina kaubandussuhete kohta. Lisaks võtan vaatluse alla ka Hiina kaubanduse aastatel 2002- 2008, mis võimaldab võrdluse perioodiga, kui Tiibeti probleem ei olnud veel ülemaailmse kajastusega.

Riikide valik ja toetuse avaldamine

Ardley (2003: 350-351) kirjeldab, kuidas aastal 1959, pärast Hiina okupatsiooni Tiibetis, läks 14. Dalai-laama eksiili Indiasse, kus ta lõi Tiibeti eksiilvalitsuse. Loonud püsiva elukoha Dhramsahas, Põhja-Indias, asus Dalai-laama tööle selles suunas, et viia oma traditsiooniline valitsus munkadest ja aadlikest üle demokraatiaks. Kõige esmasem eesmärk selle tegevuse juures oli luua demokraatlik valitsus eksiilis, mis juhiks Tiibetit tulevikus, kui kontroll riigis taaskord tiibetlaste käes oleks (Ardley 2003: 350-351).

Tiibeti eksiilvalitsus on üks ainulaadsemaid endasuguste seas, olles saavutanud hea korralduse ja toimivuse, ning tegutsedes üle maailma. Lisaks on Tiibeti eksiilvalitsus ka asutus, mis teeb lakkamatult tööd, et tõsta teadlikkust Tiibeti probleemist kogu maailmas ning koguda toetust. Samuti organiseerib eksiilvalitsus Tiibeti põgenikke ning aitab neil toime tulla.

Dhussa (2009: 4) toob välja, et 2009-ndaks aastaks oli üle 200 000 tiibetlasest põgeniku jõudnud Euroopasse, Aasiasse ja Põhja-Ameerikasse. Peaaegu 1000 põgenikku lahkuvad igal aastal Tiibetist, asudes elama peamiselt Indiasse. Paljud tiibetlased sõltuvad Tsentraal Tiibeti

Administratsioonist (TTA) , mis ongi Tiibeti eksiilvalitsus. Ka põgenike laagreid juhivad ametnikud, mis on määratud TTA poolt. Laagrite eesmärgiks on hoida ja säilitada Tiibeti kultuuri. TTA näeb end õige ja seadusliku valitsusena Tiibetis ning Hiina võimu peetakse ebaseaduslikuks militaarseks okupatsiooniks. Kuigi TTA ei ole ühegi riigi poolt tunnustatud kui valitsus, saavad nad siiski mitmetelt valitsustelt ja rahvusvahelistelt organisatsioonidelt rahalist toetust, et jätkata heaolutööd Tiibeti põgenikega (Dhussa 2009: 4-5).

TTA juhtkond valitakse hääletusel, ning 2001. aastal valiti ka peaminister. TTA koosneb parlamendist (The Tibetan Parliament-in-Exile), kelle liikmed valitakse demokraatlikult tiibetlaste poolt. Valimise tulemusel saavutatakse seadusandlik võim. Täidesaatvaks võimuks on Kashag (The Kashag). Kohtuvõimuks on Tiibeti riigikohus (Tibetan Supreme Justice Commission). Lisaks on TTA-l religiooni ja kultuuri, hariduse, rahastuse, tervise, turvalisuse, informatsiooni ja rahvusvaheliste suhete osakonnad, ning plaanide nõukogu (Dhussa 2009: 5-6), (Central Tibetan Administration 2016).

Käesolevas uurimuses on olulisim just informatsiooni ja rahvusvaheliste suhete osakond, kes juhib ka kontoreid, mis on asutatud erinevates riikides. Käsitlen toetusavaldusena nende kontorite lubamist riigi territooriumile.

Informatsiooni ja rahvusvaheliste suhete osakonnal on kontorid järgmistes riikides:

- India
- Ameerika Ühendriigid (USA)
- Šveits
- Jaapan
- Ühendkuningriigid
- Austraalia
- Prantsusmaa
- Venemaa Föderatsioon
- Taiwan
- Lõuna Aafrika Vabariik

Nendes riikides asuvad Tiibeti de facto saatkonnad, mis juhivad TTA rahvusvahelisi suhteid ja Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis (ÜRO) TTA algatusi. Need esindused loovad

konktakte kohalike valitsuste, parlamendisaadikute, Tiibeti toetusgruppide, valitsusväliste organisatsioonide ja inimõiguste gruppidega ning hoiavad neid kursis viimaste sündmuste ja arengutega Tiibetis. Lisaks koordineerivad nad informatsiooni vahetust indiviidide ja organisatsioonide vahel, mis töötavad Tiibeti inimeste heaolu suunas (Central Tibetan Administration, 2016).

Otsustasin selle kriteeriumi järgi valida, milliseid riike ma vaatlen kui Tiibeti toetajaid. Arvestades asjaolu, et ükski riik ei ole ametlikult Tiibeti eksiilvalitsust tunnustanud, on toetust üsna raske määratleda. Samas, et ülalmainitud kontorid töötavad de facto saatkondadena, võib saatkonna lubamist lugeda toetuse märgiks.

Käsitletavate riikide seast otsustasin välja jätta USA ja Taiwani. USA puhul on selge, et tegemist on liialt suure riigiga, ning sellisel juhul ei mõjuta poliitilised tegurid USA kaubandust eriti palju. Nagu ka mainitud, on USA-le tähtis teha koostööd Hiinaga muude suurte probleemide puhul ning seetõttu ei tohi Tiibet otseselt USA suhteid Hiinaga mõjutada. Taiwaniga on Hiinal sarnaselt Tiibetile liialt keerulised poliitilised suhted, mistõttu vajaks Taiwan eraldi käsitlust vähemalt samas mahus kui käsitlen hetkel Tiibetit. Seetõttu ei mahu Taiwan raamistikku.

Tiibeti de facto saatkonna lubamine on siin töös kõige käegakatsutavam märk toetusest Tiibetile. Toetusega seotud avaldused lisavad samuti kaalu, ning näitavad riikide toetuse määra. Avaldused toon välja andmete peatükis. Avalduste puhul on näha, et kui osa riike on toetuse osas kahevahel, nagu näiteks Jaapan ja Ühendkuningriigid, siis teised on jälle täielikult Tiibeti vabaduse poolt, nagu näiteks Austraalia. Täielikku toetust näitab saatkonna olemasolu ning otseselt Hiina valitsuse vastu suunatud kriitilised avaldused, kahe-vahel olekut näitab saatkonna olemasolu ning kahetised avaldused, kus vastutus pannakse küll mingil määral Hiinale, kuid samas ka Tiibetile, ning ollakse pigem Tiibeti autonoomia poolt Hiina konstitutsiooni all. Lisaks näitavad kahe-vahel olekut ka valitsuse sisesed erinevad suunad, näiteks nagu Jaapani puhul, kui parlament avaldab toetust Tiibeti iseseisvusele, samas valitsus seda ei tee. Selline määratlus aitab hiljem andmeid analüüsides veel enam märgata, kas tugeva toetusega ja nõrgema toetusega riikide vahel on erinevusi kaubanduses Hiinaga.

Andmed

Lisaks saatkondadele otsustasin lisada toetusena ka 2008. aasta Tiibeti protestide ajal teiste riigijuhtide poolt väljaõeldud avaldusi. Vaatlen just nende riigijuhtide avaldusi, kelle riigis asuvad ka Tiibeti de facto saatkonnad. Kui ülevalpool sai juba räägitud USA reaktioonist Tiibeti 2008. aasta protestidele, siis tuleb rääkida ka Euroopa reageeringust, mis avaldub Topigali (2011: 195) töös. Kui tollane Ameerika president George Bush osales Pekingis peetaval olümpiamängude avatseremoonial, siis Poola president Donald Tusk, Tšehhi president Vaclav Klaus, Saksamaa kantsler Angela Merkel, Euroopa Parlamendi spiiker Hans-Gert Pöttering ning Ühendkuningriikide peaminister Gordon Brown otsustasid mitte osaleda. Prantsusmaa president Nicolas Sarkozy suunas oma osalemise samuti Sino-Tiibeti dialoogi loomisele, kuid alistus lõpuks, paljastades, kui peenike on köis, millel isegi suured juhid peavad kõndima, olles vastastikku Hiina kasvava jõuga (Topigal 2011: 195). Prantsusmaal ja Ühendkuningriikides on Tiibeti de facto saatkonnad.

Ühendkuningriikide välisministeeriumi minister Lord Malloch Brown lisas kriitikat Hiina suunas, öeldes, et tänu eesolevatele olümpiamängudele rikub vägivaldne rahutuste lahendamine Hiina tohutult mainet ning et ta loodab, et Hiina võtab seda arvesse ja leiab viisi, kuidas probleem valitsuses läbi rääkida ning seejärel alustada Tiibetiga dialoogi, mis on ammu vajalik (BBC 2008).

2012. aastal teatas ka Ühendkuningriikide välissuhete ametkonna minister Hugo Swire, et Ühendkuningriigid on sügavalt mures Tiibetis toimuva tõttu, lisades, et soovivad Hiina võimudelt vaoshoitust, samas loodavad, et ka tiibetlased hoiduvad nii ekstreemsetest protestiavaldustest nagu enese põlema panemine. Lisaks soovitati tungivalt Hiinale, et nad tagaks diplomaatidele, meediale ja muudele asjaga seotud isikutele ligipääsu Tiibeti autonoomsele alale. Rõhutati, et pikaajaline lahendus saavutatakse vaid läbi universaalsete inimõiguste mõistmise. Samas lisas minister, et Ühendkuningriigid küll usuvad Tiibeti autonoomiasse, seda aga Hiina konstitutsiooni all (Central Tibetan Administration, 2016a). Ühendkuningriigid on Tiibeti probleemi puhul näidanud korduvalt, et pooldavad Hiinat. Ka nende väljaütlemistes on näha, et kuigi Tiibetis toimuva suhtes näidatakse üles muret, ei ütle keegi otseselt midagi Hiina võimu vastu. Ühendkuningriikide puhul ongi huvitav just pidev kõikumine Tiibeti ja Hiina vahel. Hiinat ei mõisteta otseselt hukka, samas avaldatakse

kriitikat, mis sellegipoolest Hiinat ärritab, mistõttu käsitlen Ühendkuningriike siiski ka toetust avaldanud riigina.

India välisminister Pranab Mukherje lisas, et India on ahastuses Lhasas toimuvast lahendamata olukorrast ja vägivallast ning süütute inimeste surmadest. Ta lisas, et India loodab, et kõik, kes on konfliktiga seotud, töötavad selle suunas, et olukorda parandada ja lahendada Tiibeti kui Hiina autonoomse regiooni probleemid dialoogi ja mittevägivaldsete vahendite abil (BBC 2008). Oma sõnavõttus rõhutas ta eriliselt, et väljendab kogu India, mitte vaid enda arvamust..

Jaapani välisminister ütles, et ta sooviks teada täpselt, milline on situatsioon ja millised on faktid selle taga. Ta lootis samuti, et kõik osapooled tegelevad probleemiga rahulikult ja tagavad, et vigastatute ja tapetute arvud rohkem ei kasvaks (BBC 2008). Jaapani välisministri puhul võis aru saada, et ei soovita liialt otseselt pooli valida. 2012. aastal teatasid 150 Jaapani parlamendisaadikut, et toetavad täielikult Tiibeti iseseivumist, rõhutades, et Hiina peab ebaseadusliku Tiibeti rahvuse allasurumise lõpetama (Central Tibetan Administration, 2016b). Jaapani puhul on näha lahknevusi arvamustes riigi kõrgemal tasandil. Arvestades, et kõik need sõnavõttud ja tegevused on avalikud ning Hiina poolt jälgitavad, on siiski Jaapan käsitletav toetust avaldanud riigina, sest Hiinat ärritab ka väiksemgi toetusavalaldus, nagu on oma töös rääkinud Fuchs ja Klann (2013: 165).

Kevin Rudd, Austraalia peaminister ütles, et viimased sündmused Tiibetis on häirivad ning tema enda vaatevinklist lähtuvalt kutsuks ta Hiina võime üles näitama vaoshoitust (BBC 2008). Lisaks tuleb Austraalia puhul mainida, et Tiibeti eksiilvalitsuse koduleheküljel on postitanud 13 Austraaliast tulnud ametlikku poolehoiu avaldust, mis on kõrgeim arv toetust avaldanud riikide seas (Central Tibetan Administration, 2016c).

2011. aastal tõstatati ka Lõuna-Aafrika parlamendis Tiibeti probleem ning avaldati survet valitsusele toetada Tiibeti võitlust vabaks saamisel. Tiibeti valitsus eksiilis avaldas Lõuna-Aafrika parlamendile ka probleemikäsitlemise ja toetuse eest tänu (Central Tibetan Administration, 2016d).

2011. aastal avaldas Šveitsi välisminister toetust Tiibetile, öeldes, et tiibetlaste enesesüütamised protesti märgiks on väga murettekitavad ning tiibetlaste inimõigused on

pidevalt teemaks kohtumistel Hiina ametnikega. Lisaks kohtus Kalon Tripa Tiibeti eksiilvalitsusest Šveitsi ametnikega välisministeeriumist (Central Tibetan Administration, 2016e).

2012. aastal võttis ka Prantsusmaa Senat vastu resolutsiooni Tiibeti toetuseks, mille allkirjastas Prantsusmaa president. Resolutsiooni eesmärgiks oli nõuda Euroopa Liidult tööd Tiibetist kaduvate inimõiguste taastamiseks (Central Tibetan Administration, 2016f).

Esitan toetuseavaldused ka koos aastaarvudega tabelis 1.

Tabel 1, allikas: BBC 2008, TTA 2016

Riik	Aasta	Toetuse määr
Austraalia	Saatkond, 2008- toetusavaldus, 2012- 12 toetusavaldust, 2013- toetusavaldus	Toetab täielikult
India	Saatkond, 2008- toetusavaldus	Kahevahel
Jaapan	Saatkond, 2008- toetusavaldus, 2012- parlamendisaadikute toetusavaldus	Kahevahel
Lõuna-Aafrika	Saatkond, 2011- parlamendi poolne probleemikäsitus	Toetab
Prantsusmaa	Saatkond, 2008- sino-tiibeti probleemile suunatud olümpiamängudel osalemine, 2012- resolutsiooni vastuvõtt	Toetab
Šveits	Saatkond, 2012- toetusavaldus	Toetab
Venemaa	Saatkond	Toetab
Ühendkuningriigid	Saatkond, 2008- peaministri mitte osavõtmine olümpiamängudest, avaldused, 2012- toetusavaldus	Kahevahel

Antud uurimistöös kaubandust käsitletavat andmed pärinevad Maailmapanga ja ÜRO koostöös valminud Maailma integreeritud kaubanduslahenduse tarkvarast (WITS 2016). Vaatlesin kahte sorti andmeid. Esiteks andmeid selle kohta, kui suure osa moodustab Hiinast pärit eksport uurimuses käsitletud riikide impordis ning esitlen need tabelis 2 ja joondiagrammis 1. Teiseks vaatasin teiste riikide ekspordi määra Hiina impordis ning esitlen need tabelis 3 ja joondiagrammis 2.

Tabel 2, allikas WITS 2016

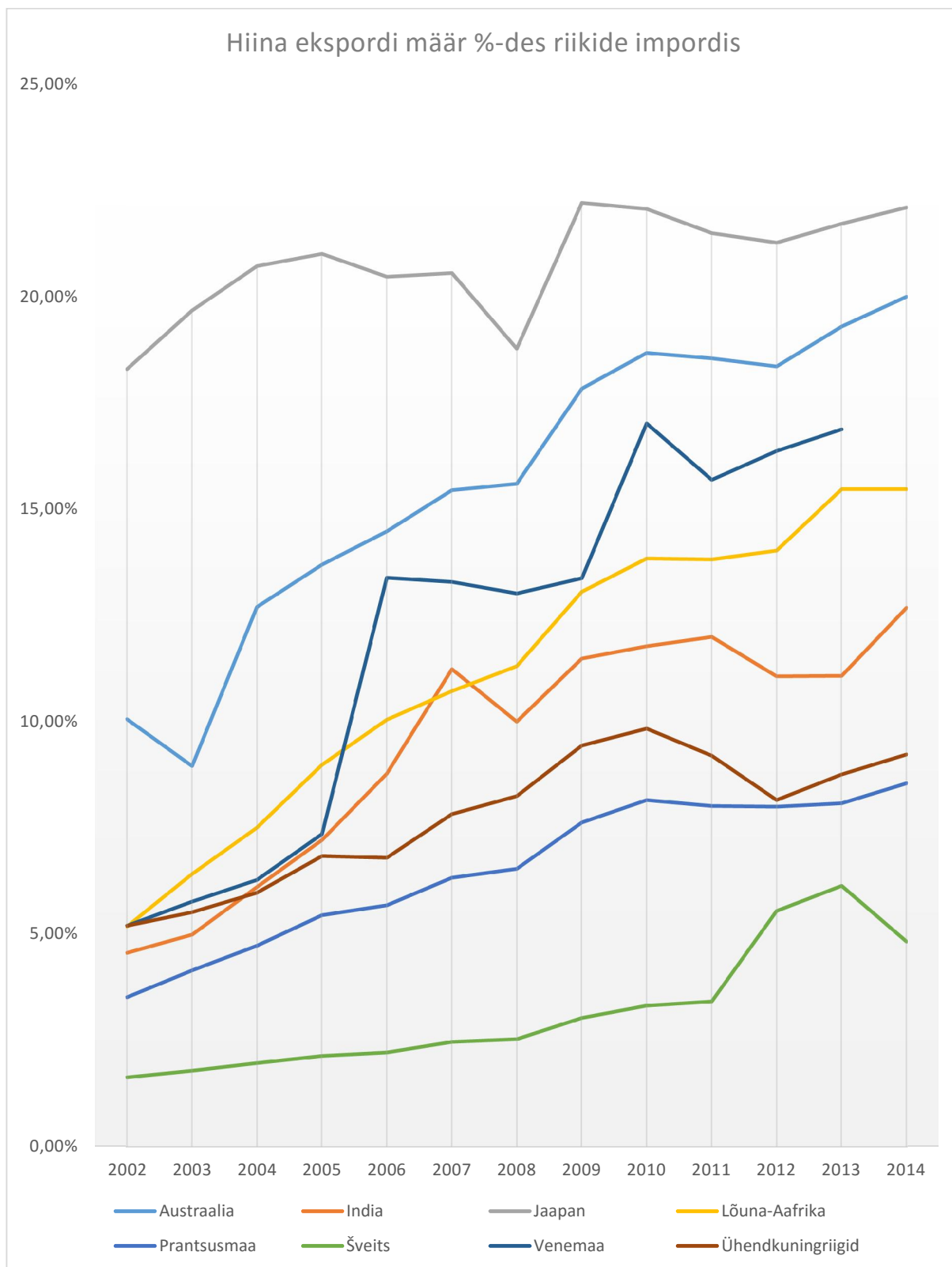
	Austraalia	India	Jaapan	Lõuna-Aafrika	Prantsusmaa	Šveits	Venemaa	Ühendkuningriigid
2002	10,06%	4,56%	18,30%	5,18%	3,52%	1,63%	5,20%	5,20%
2003	8,96%	4,99%	19,68%	6,42%	4,15%	1,79%	5,77%	5,52%
2004	12,70%	6,11%	20,72%	7,51%	4,73%	1,97%	6,28%	5,98%
2005	13,70%	7,22%	21,01%	8,99%	5,45%	2,14%	7,36%	6,84%
2006	14,48%	8,78%	20,47%	10,05%	5,68%	2,22%	13,39%	6,80%
2007	15,45%	11,24%	20,56%	10,72%	6,33%	2,47%	13,29%	7,83%
2008	15,60%	10,00%	18,78%	11,31%	6,54%	2,53%	13,02%	8,25%
2009	17,84%	11,49%	22,21%	13,06%	7,63%	3,03%	13,38%	9,44%
2010	18,68%	11,78%	22,07%	13,84%	8,16%	3,32%	17,02%	9,84%
2011	18,55%	12,00%	21,50%	13,82%	8,02%	3,42%	15,69%	9,20%
2012	18,36%	11,07%	21,27%	14,03%	8,00%	5,55%	16,37%	8,16%
2013	19,30%	11,08%	21,72%	15,47%	8,08%	6,14%	16,88%	8,76%
2014	20%	12,68%	22,10%	15,47%	8,55%	4,83%		9,23%

Tabel 3, allikas: WITS 2016

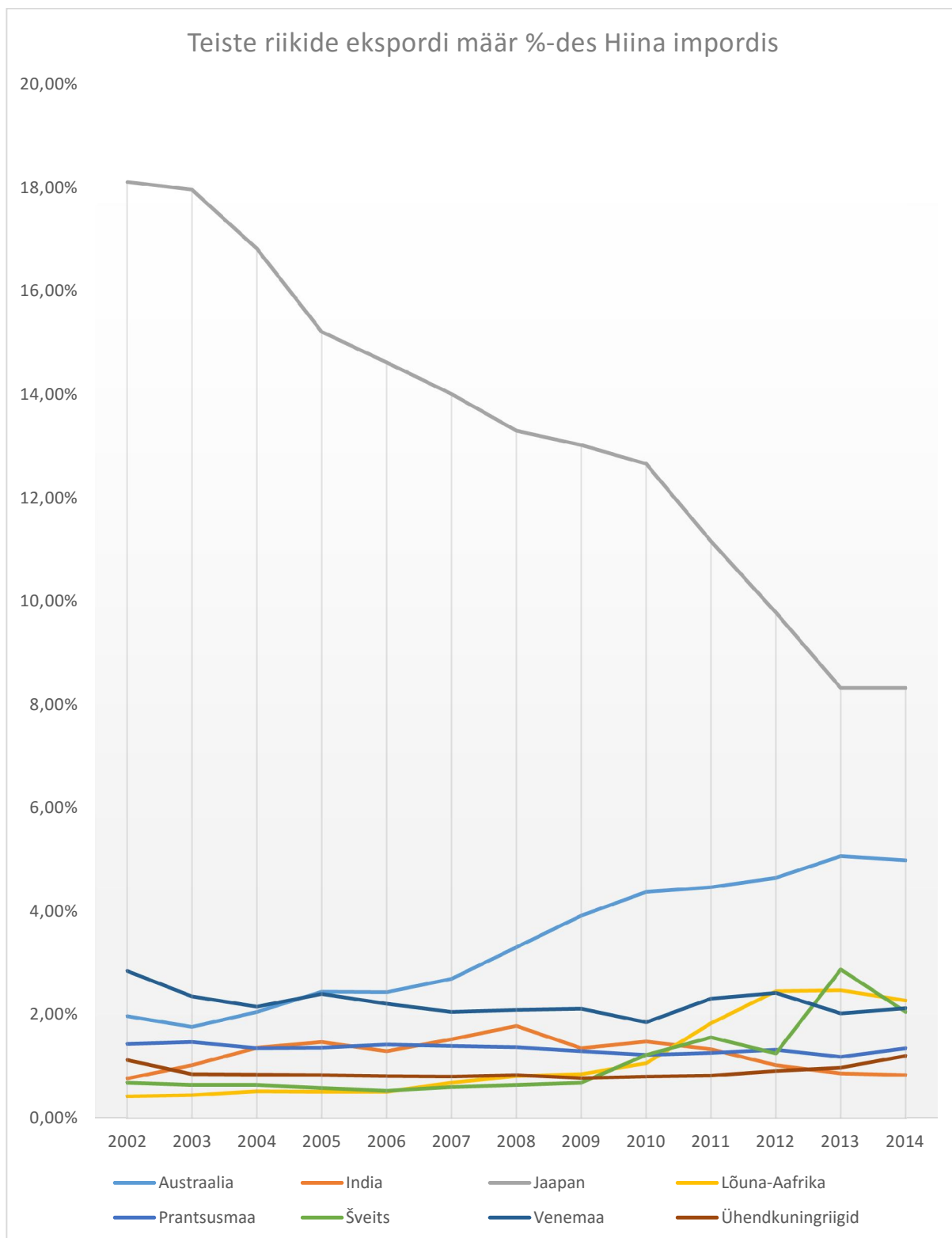
	Austraalia	India	Jaapan	Lõuna-Aafrika	Prantsusmaa	Šveits	Venemaa	Ühendkuningriigid
2002	1,98%	0,77%	18,11%	0,43%	1,44%	0,69%	2,85%	1,13%
2003	1,77%	1,03%	17,96%	0,45%	1,48%	0,65%	2,36%	0,86%
2004	2,06%	1,37%	16,82%	0,53%	1,36%	0,65%	2,16%	0,85%
2005	2,45%	1,48%	15,21%	0,52%	1,37%	0,59%	2,41%	0,84%
2006	2,44%	1,30%	14,62%	0,52%	1,43%	0,54%	2,22%	0,82%
2007	2,70%	1,53%	14,01%	0,69%	1,40%	0,61%	2,06%	0,81%
2008	3,31%	1,79%	13,30%	0,82%	1,38%	0,65%	2,10%	0,84%
2009	3,92%	1,36%	13,02%	0,86%	1,30%	0,69%	2,12%	0,78%
2010	4,38%	1,49%	12,66%	1,07%	1,23%	1,23%	1,86%	0,81%
2011	4,47%	1,34%	11,16%	1,84%	1,27%	1,57%	2,32%	0,83%
2012	4,65%	1,03%	9,78%	2,46%	1,33%	1,26%	2,43%	0,92%
2013	5,07%	0,87%	8,32%	2,48%	1,19%	2,88%	2,03%	0,98%
2014	4,99%	0,84%	8,32%	2,28%	1,36%	2,06%	2,13%	1,21%

Lisamärkusena mainiksin, et tabelis 1 on näha, et Hiina ekspordi kohta Venemaale aastal 2014 ei ole andmeid. Seda seetõttu, et need puudusid ka Maailmapanga andmetest.

Andmed on kujutatud joondiagrammidena, et muutusi oleks läbi aastate kergem jälgida.

Graafik 1, allikas: WITS 2006

Graafik 2, allikas: WITS 2016

Analüüs

Analüüsidest graafikut 1 näeme, et 2008. aastal ja 2009. aastal tõuseb Hiina ekspordi määr teiste riikide impordis. Samas on graafikul 1 näha mõningaid langusi 2010-2012, näiteks Austraalia puhul. Austraalia tegi tugevat toetustööd just nendel aastatel, nagu mainitud ka uurimuse alguses. 2012. aastast hakkab Hiina eksport Austraalia impordis aga taas kasvama, kuigi Austraalia ei ole taganenud oma Tiibeti toetavast poliitikast. Lisaks ei toimu langusi 2008. aastal ega 2009. aastal, kuigi toetusavaldused olid siis enim päevakorras. Langusi esineb ka Ühendkuningriikide puhul aastatel 2010-2012. Riik avaldas mõningaid toetusavaldusi just nendel aastatel. Samas oli Ühendkuningriik üks neist, kelle toetus oli kahevahel, ning pigem oldi Hiina poolel. Seetõttu ei klapi langused ka Tiibetile toetuse avaldamisega, sest teiste tugevamalt toetust avaldanud riikide seas esineb muutusi veel vaid Austraalia puhul. Hiina ekspordi määr tõuseb Šveitsi impordis alates 2011. aastast, samas oli ka Šveits üks samal ajal toetust avaldanud riikidest. Lõuna-Aafrika impordis langeb Hiina määr aastal 2011, mis klapi toetuse avaldamise ajaga. Samas on langus vaid 0,02%, mis ei ole eriti relevantne. Hiina osakaal Prantsusmaa impordis langeb 2011-2012 0,10%. Prantsusmaa senat võttis resolutsiooni vastu aastal 2012. Langus toimub seda arvestades liialt vara. See näitab, et andmed ei peegelda tegelikkust, ehk siis nad ei saa olla sõltuvuses toetusavaldusest.

Graafikult 2 tuleb välja, et ka teiste riikide impordi määr Hiinasse ei kannatanud suuremate languste all 2008-2009. aastal. India ekspordi määr Hiina impordis vähenes aastal 2009 0,49%. Samas tõusis see määr kohe järgmisel aastal uuesti. 2011-2014 hakkas India ekspordi määr Hiina impordis taas langema. India puhul võiks langemine isegi klappida poliitilise taustaga, samas tuleb neisse langustesse kriitiliselt suhtuda, sest suuremat kontrolli omab Hiina siiski ekspordi, mitte impordi üle. Hiina ekspordi määr Indiasse ei kajasta langusi. Väiksemaid langusi esineb ka Prantsusmaa ja Šveitsi ekspordi määras, needki kestavad vaid ühe aasta ja algavad vaelel ajal, et olla seotud toetusavaldustega. Ainuke riik, mis nendel aastatel saatis Hiinasse märgatavalt vähem kaupa, oli Jaapan. Jaapan oli üks riike, kelle puhul oli toetuses märgata kahevahel olekut.

Nende andmete põhjal teen järelduse, et Hiina ei mõjutanud oma kaubandust teiste riikidega tulenevalt 2008. aasta Tiibeti protestist ja teiste riikide toetusavaldustest Tiibetile. Seda järeldust toetavad ka eelpool mainitud teooriapunktid, millest olulisemaid kordan siin.

Riigid, kellel on strateegilised kaubandussuhted, on vähem tõenäolised sattuma poliitilisse konflikt. Kuigi Hiina puhul on olnud poliitilisi konflikte Tiibetile toetust avaldanud riikidega, ei ole need seganud kaubandust. Võib järeldada, et teistele riikidele kui ka Hiinale on kaubandussuhted olulisemad kui poliitiline kliima ning seetõttu ei mõjuta ka konflikt otseselt Hiina kaubandust. Seda enam, kaubandussidemeid peetakse piisavalt tähtsaks, et vältida suuremaid konflikte. See kehtib eriti teiste riikide puhul, ning peegeldub ka üha suurenevas ekspordi määras.

Lisaks tuleb teiste riikide puhul arvestada, et nad on demokraatlikud ja vaba turuga riigid, mistõttu ei oma nad kaubanduse üle eriti suurt võimu. Graafik 2 näitab, et teiste riikide ekspordi määr Hiinasse on suhteliselt väikeste kõikumistega läbi terve ajaperioodi. Siinkohal võib tuua paraalleeli teoorias käsitletud eraettevõtja huvidega ning sellega, kuidas eraettevõtjad juhivad demokraatlikes riikides kaubandust, mitte riigid ise. Arvestades, et eraettevõtja jaoks on olulisim tulu, on ka arusaadav, miks leidub teiste riikide ekspordi määras väiksemaid muutusi. Tuleb arvestada ka seda, et Hiina majandus on pidevalt kasvav ning seetõttu on ta tulus partner. Ainuke anomaalia leiab aset Jaapani puhul, kelle eksport Hiinasse langeb läbi aastate järjepidevalt. Selle anomaalia uurimine aga ei mahu antud töö uurimisvaldkonda, mistõttu ma seda ka laiemalt ei avasta.

Hiina ekspordi määr teistesse riikidesse läbib tunduvalt suuremaid kõikumisi. Tõuse ja langusi on erinevate riikide puhul näha kõikide käsitletud aastate jooksul. Samas ei leidu suuremaid langusi just aastatel 2008 ja 2009, mistõttu ei saa luua seost otseselt Tiibeti protestidega ning sel ajal teiste riikide poolt väljendatud toetusega. Samuti ei kattu langused aastatelt toetusavaldustega. Teiste languste tagamaade uurimiseks käesoleva uurimuse raamistikus ruumi ei ole.

Sarnaselt Davisele ja Meunierile, kelle uurimustöö leiuks oli, et poliitiliste konfliktide puhul olid riigid vastumeelsed kaubandusse sekkuma, leidsin ka mina antud töös, et kaubandus pigem ei olnud Tiibeti konfliktist mõjutatud. Kuigi uurimuses käsitletud riikidest nii mõnedki avaldasid 2008. aastal ja sellele järgnevatel aastatel Tiibetile toetust, ning kõikides käsitletud

riikides tegutsevad Tiibeti de facto saatkonnad, ei ole nende kaubandus Hiinaga kandnud suuri langusi või muutusi sellel ajaperioodil.

Sellest järeldasin ma järgmist. Esiteks, ilmselt peavad riigid kaubandust siiski liialt väärtuslikuks, et sellesse sekkuda poliitilistel ajenditel. Eriti suurt rolli mängib Hiina pidev majanduslik kasv ning Hiina kujunemine üheks suurimaks jõuks rahvusvahelises kaubanduses. Ka eraettevõtjate silmis on turg liiga suur ohverdus ning tulu on peamine motivatsioon, mitte diplomaatiline kliima.

Seetõttu ei pidanud ka Hiina ise tegema oma kaubanduses suuremaid muutusi või oma ähvardusi täide viima, sest riigid käitusid nii nagu Hiina soovis juba puhtalt omaalgatuslikult. Piisas vaid ähvardustest, et oma tahtmist saavutada.

Lisaks soovile vältida konflikti otseselt Hiinaga, saab tuua välja teoorias arutletud seisukoha, et riigid ei soovi minna konflikti, sest see võib kahjustada nende kaubandust ka teiste riikidega. Selleks, et mitte rikkuda oma kaubandussuhteid teiste riikidega, on riigid nõus käituma vastavalt Hiina soovidele. See annab Hiinale veel enam manipuleerimisruumi, mistõttu võib kaubandus jääda puutumata. Seda aga mitte sellepärast, et kaubandust ei mõjuta poliitika, vaid seetõttu, et kaubandus mõjutab poliitikat. Selle töö eesmärgiks oli aga leida, kas kaubandus on mõjutatud poliitikast ning sel juhul on vastuseks ei.

Kokkuvõte

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli leida vastus küsimusele: kas Hiina on muutnud oma kaubandussuhteid riikidega, kes on avalikult Tiibetile toetust avaldanud, ning selle põhjal järeldada, kas Hiina mõjutab oma kaubandussuhteid ajendatuna Tiibetiga seonduvast poliitilisest konfliktist.

Andmete vaatlusele ning teooriale põhinedes järeldasin, et Hiina kaubandusotsused ei ole olnud mõjutatud sellest, kas riik on Tiibetile toetust avaldanud või ei. Kuigi andmetes leidsid mõningaid langusi, mis sobisid teatud riikide puhul ajaraamistikku, ei olnud need kas piisavalt suured või kestsid need liialt vähe kindlalt määratlemiseks, et põhjuseks on just Tiibetile toetuse avaldamine ning Hiina reaktsioon sellele. Samuti ei esinenud andmetes vajalikku ühtsust toetust avaldanud riikide ja nende kaubanduslikes määrades esinevates langustes. Arvestades, et enamus riike avaldas toetust samal ajal ja sarnastel määradel, oleks pidanud langused esinema samuti samal ajal ja samal määral. Lisaks esines andmetes ka vasturääkivusi, mistõttu andmed ei esindanud tegelikku olukorda. Põhjuseks, miks kaubandus ei olnud Tiibeti konfliktist mõjutatud, on ilmselt Hiina suur majanduslik kasv läbi aastate ning domineeriv majanduslik jõud, mistõttu on turu ohverdamine teistele riikidele liialt suur kaotus. Lisaks võib arvata, et riigid soovisid vältida konflikti ühe riigiga, et mitte rikkuda oma kaubandussuhteid teiste riikidega. Hiina seetõttu aga ei pidanudki realselt oma kaubandusotsuseid muutma ning piisas vaid ähvardustest.

Kindlasti tekkis andmete vaatlusel palju küsimusi teiste languste kohta, ning edasiste uurimuste eesmärgiks võikski olla nende languste täpsem vaatlus ning nende taga olevate võimalike põhjuste avastamine.

Summary

The purpose of this paper was to find out if China has compromised its trading relationships with countries that have openly expressed support for Tibet and to conclude if China makes trading decisions that are affected by the political issues surrounding Tibet.

To find an answer I researched China's trading relationships with countries that have expressed their support for Tibet in 2008-2014. Firstly, I described the background of the China and Tibet problem. Then I reviewed the theoretical models of political conflicts affecting trading. After theoretical framing I focused on explaining the choice of timeframe and supportive states, as well as introducing the data that would be used. Based on the data I finally drew the analyses together and made conclusions.

Based on the theory and collected data I concluded that China has not made any different trading decisions with the countries that have expressed their support for Tibet. Although there were some drops in trading in the years when the states had expressed their support, they still did not seem to be in a relevant scale or last long enough. Inconsistency in the data made it obvious that it did not reflect the real situation, and determining only one cause for everything was impossible.

I found that the possible reasons why the trading relationships were unaffected by the Tibet problem were the following: Due to the China's constantly growing economic power, most of the countries find compromising the market too much of a sacrifice. Also, the states thought it to be wise not to go to a conflict with China to avoid coming across as unstable and unreliable trading partner to other states.

Because of the decisions of other countries to avoid conflict, China had no need to alter its trading relationships. Mere threats had the impact China needed. For further research, the drops in trading were left mostly without a reason. For further research, inconsistencies and reasoning in trading should be researched, as well as doing extensive in depth research in trading, economics and Chinese market.

Kasutatud kirjandus

BBC. 2008, *In quotes: Reaction to Tibet protests*, 17. märts, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7300157.stm> (viimati külastatud 10.05.2016)

Bliss, Harry. Russett, Bruce. 1998. *Democratic Trading Partners: The Liberal Connection, 1962-1989*, *The Journal of Politics*, Köide 60, Väljaanne 4, lk 1126-1147.

Central Tibetan Administration, Department of Information and International Relationships, 2016, *Offices of Tibet*, <http://tibet.net/information/#code0slide> (viimati külastatud 10.05.2016)

Central Tibetan Administration, Statements, 2016a, *UK has serious concerns about human rights in Tibet*, <http://tibet.net/international-resolutions/uk-has-serious-concerns-about-human-rights-in-tibet/> (viimati külastatud 10.05.2016)

Central Tibetan Administration, Statements, 2016b, *Japanese Parliamentarians Pledge Full Support for Tibet Issue*, <http://tibet.net/international-resolutions/japanese-parliamentarians-pledge-full-support-to-tibet-issue/> (viimati külastatud 10.05.2016)

Central Tibetan Administration, Statements, 2016c, *International Statements & Resolutions by Australia*, <http://tibet.net/resolution-country/resolution-australia/> (viimati külastatud 10.05.2016)

Central Tibetan Administration, Statements, 2016d, *South African MPs Raise Tibetan Self-Immolations in the Parliament*, <http://tibet.net/international-resolutions/south-african-mps-raise-tibetan-self-immolations-in-the-parliament/> (viimati külastatud 10.05.2016)

Central Tibetan Administration, Statements, 2016e, *Statement of Swiss Foreign Ministry on Self-Immolations in Tibet*, <http://tibet.net/international-resolutions/statement-of-swiss-foreign-ministry-on-self-immolations-in-tibet/> (viimati külastatud 10.05.2016)

Central Tibetan Administration, Statements, 2016f, *French Senate Adopts Resolution on Tibet*, <http://tibet.net/international-resolutions/french-senate-adopts-resolution-on-tibet/> (viimati külastatud 10.05.2016)

Copeland, Dale C. 1996. *Economic Interdependence and War: A Theory of Trade Expectations*, *International Security*, Köide 20, Väljaanne. 4, lk. 5-41.

- Crowe, David M. 2013, *The "Tibet question": Tibetan, Chinese and Western perspectives*, Nationalities Papers, Köide 41, Väljaanne 6, lk 1100-1135.
- Davis, Christina L. and Meunier, Sophie. 2011, *Business as Usual? Economic Responses to Political Tensions*, American Journal of Political Science, Köide 55, Väljaanne 3, lk 628-646.
- Dhussa, Ramesh Chandra. 2009, *Tibet: A Nation in Exile*, American Geographical Society's Focus on Geography, Köide 52, Väljaanne 2, lk 1-6.
- Dixon, William J. Moon, Bruce E. 1993. *Political similarity and American foreign trade patterns*, Political Research Quarterly, Köide 46 Väljaanne 1, lk 5-21.
- Fuchsa, Andreas. Klanna, Nils-Hendrik, 2013, *Paying a visit: The Dalai Lama effect on international trade*, Journal of International Economics, Köide 9, Väljaanne 1, lk 164-177
- Gartzke, Erik. Li, Quan. Boehmer, Charle. 2001, *Investing in the Peace: Economic Interdependence and International Conflict*, International Organization, Köide 55, Väljaanne 2, lk 391-438.
- Gowa, Joanne. Mansfield, Edward D. 1993. *Power Politics and International Trade*, The American Political Science Review, Köide 87, Väljaanne 2, lk 408-420.
- Hartnett, Stephen John, 2013, *'Tibet is Burning': Competing Rhetorics of Liberation, Occupation, Resistance, and Paralysis on the Roof of the World*, Quarterly Journal of Speech (QJS), Köide 99, Väljaanne 3, lk 283-316.
- Maoz, Zeev. 2009, *The Effects of Strategic and Economic Interdependence on International Conflict across Levels of Analysis*, American Journal of Political Science, Köide 53, Väljaanne 1 (Jan., 2009), lk 223-240.
- Morrow, James D. Siverson, Randolph M. Tabares, Tressa E. 1998, *The Political Determinants of International Trade: The Major Powers*, The American Political Science Review, Köide 92, Väljaanne 3, lk 649-661.

Oneal, John R. Russett, Bruce M. *The Classical Liberals Were Right: Democracy, Interdependence, and Conflict, 1950-1985*, International Studies Quarterly, Kõide 41, Väljaanne 2, lk 267-293.

Pollins, Brian M. 1989, *Conflict, Cooperation, and Commerce: The Effect of International Political Interactions on Bilateral Trade Flows*, American Journal of Political Science, Kõide 33, Väljaanne 3, lk 737-761.

Topgyal, Tsering. 2011, *Insecurity Dilemma and the Tibetan Uprising in 2008*, Journal of Contemporary China, Kõide 20, Väljaanne 69, lk 183-203.

World Integrated Trade Solution (WITS), 2016, *China Imports by Country 2002-2014*, <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2002/TradeFlow/Import/Partner/by-country/Show/Partner%20Name;MPRT-SHR-TTL-PRDCT;MPRT-TRD-VL;MPRT-PRTNR-SHR;AHS-WGHTD-AVRG;MFN-WGHTD-AVRG;TRF-NMBR-AGGRMNT;/Sort/MPRT-TRD-VL> (viimati külastatud 10.05.2016)

World Integrated Trade Solution (WITS), 2016, *Russian Federation Imports by Country and Region 2002-2014*, <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/RUS/Year/2002/TradeFlow/Import> (viimati külastatud 10.05.2016)

World Integrated Trade Solution (WITS), 2016, *South-Africa Imports by Country and Region 2002-2014*, <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/ZAF/Year/2002/TradeFlow/Import> (viimati külastatud 10.05.2016)

World Integrated Trade Solution (WITS), 2016, *Switzerland Imports by Country and Region 2002-2014*, <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHE/Year/2002/TradeFlow/Import> (viimati külastatud 10.05.2016)

World Intergrated Trade Solution (WITS), 2016, *Australia Imports by Country and Region 2002-2014*, <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/AUS/Year/2002/TradeFlow/Import> (viimati külastatud 10.05.2016)

World Intergrated Trade Solution (WITS), 2016, *France Imports by Country and Region 2002-2014*,

<http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/FRA/Year/2002/TradeFlow/Import>

(viimati külastatud 10.05.2016)

World Intergrated Trade Solution (WITS), 2016, *India Imports by Country and Region 2002-2014*,

<http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/IND/Year/2002/TradeFlow/Import>

(viimati külastatud 10.05.2016)

World Intergrated Trade Solution (WITS), 2016, *Japan Imports by Country and Region 2002-2014*,

<http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/JPN/Year/2002/TradeFlow/Import>

(viimati külastatud 10.05.2016)

World Intergrated Trade Solution (WITS), 2016, *United Kingdom Imports by Country and Region* 2002-2014,

<http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/GBR/Year/2002/TradeFlow/Import>

(viimati külastatud 10.05.2016)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Kristiina Suigusaar

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristiina Suigusaar,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Hiina kaubandusotsuste mõjutatus Tiibetiga seonduvast poliitlisest konfliktist“, mille juhendaja on Raul Toomla,
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 16.05.2016